

2002. Chișinău, „Arc” – P. 120.

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ HINT Mati. – *Op. cit.* – P. 224.

³⁰ DIECKHOFF Alain. – **La nation dans tous ses Etats. Les identités nationales en mouvement.** 2000. Flammarion. – P. 212-218.

MODELS OF ETHNIC AND CULTURAL INTERFERENCES IN BALTIC COUNTRIES

Abstract

This study develops an actual subject of recent history – the national problem in Baltic countries after the collapse of Soviet Union. There are presented the causes of the revolt against soviet communism of the population in Baltic countries. Besides, are analyzed the modalities of integration of Russian-speaking minorities in this societies due to the legal measures that were applied consequently. The work may constitute a starting point for further research of cultural interferences in ex-soviet countries.

Cercetător științific,
Institutul Patrimoniului Cultural, AȘM

INSTALAȚII TEHNICE ORIZONTALE PENTRU ȚESUT DE LA SUDUL MOLDOVEI

Aliona GÂSCĂ

Rezumat

Datorită posibilităților sale, războiul de țesut orizontal este considerat una din cele mai evolute instalații tehnice utilizate în gospodăria țărănească. La crearea și perfecționarea lui au contribuit multe generații de meșteri și țesătoare. De mai bine de trei decenii aceste instrumente au trecut în sfera pasivă a culturii. Am considerat oportunitate să studiem diversitatea războaielor care au fost utilizate în satele din sudul republicii pentru a observa performanțele lor tehnice și artistice. După ce a fost cercetată tradiția acestor instalații, a fost reconstituit un război în atelier pentru a încerca posibilitățile lui tehnice.

1. Argument

„Numai când urmărim unealta în legătură cu toate împrejurările muncii, putem ghici geneza și semnificarea ideilor relative la tehnica, arta și cugetarea unui popor, și numai pe calea aceasta putem ajunge la dreapta lui caracterizare”.

Simeon Mehedinți¹

Studierea tehnologiilor textilelor populare ale Republicii Moldova este o necesitate. Textilele tradiționale ies treptat din uz, în legătură cu transformările sociale, iar odată cu ele – și instalațiile cu ajutorul cărora acestea erau produse. În aceste condiții cercetarea instrumentelor constituie un proces complex, care necesită a fi explicat, pentru a putea aborda treptat problemele ce le focalizează.

Războiul orizontal de țesut este o instalație cu multe posibilități tehnologice. El este rodul gândirii ingineresti a multor generații de meșteri. Iar prin desăvârșirea sa tehnică a oferit țesătoarelor o multitudine de posibilități în modelarea țesăturilor. Pentru cercetătorul contemporan, interesat de tehnicile de țesut tradiționale, cunoașterea principiilor lui de funcționare și a posibilităților lui de diversificare a țesăturilor este esențială. Identificarea anumitor particularități ale procesului tehnologic de țesere poate fi făcută doar prin observația directă, alături de țesătoarea care utilizează unealta de țesut, dar și în acest caz nu toate acțiunile sunt relevante.

Din experiență s-a observat că, de multe ori, informațiile acumulate în cercetările de teren nu sunt suficiente pentru descifrarea anumitor „secrete” tehnologice, uneori greu de explicat, alte ori tănuite intenționat de informatori. În aceste condiții, pentru aprofundări, concretizări sau generalizări este nevoie de a reveni repetat pe teren, ceea ce implică anumite dificultăți. Ca orice proces de creație, țesutul conține și multe

procedee tehnice ce apar spontan în compozițiile decorative ale țesăturii, iar acestea nu sunt, sau chiar nu pot fi explicate de către țesătoare. Un alt aspect al dificultăților este reprezentat de textilele populare vechi, o categorie valoroasă din punct de vedere tehnologic. De multe ori se demonstrează că ele au fost țesute în tehnici necunoscute meșterilor actuale și, pentru a fi reconstituite, necesită studii aplicative, competențe practice, experiență în domeniu, multă răbdare, insistență și timp, ceea ce nu totdeauna se poate realiza pe teren. Cu atât mai mult că în prezent numărul meșterilor preocupate de arta țesutului tradițional este destul de mic, iar sortimentul de țesături pe care acestea îl propun, este foarte modest. Depășirea acestor obstacole, specifice cercetărilor cu caracter aplicativ, poate avea loc în cadrul unor laboratoare specializate, dotate cu utilaj și materiale necesare. În aceste împrejurări, piesa râvnită de cercetătorul experimentator este războiul de țesut de tip orizontal, instalație care permite descifrarea și reconstituirea celor mai complexe forme ale țesutului tradițional.

Deși cândva războiul de țesut era nelipsit din gospodăria țărănească, în prezent acesta aproape că a dispărut din uz. Se țese accidental doar în câteva localități. Parte din piesele componente ale instalațiilor de țesut s-au păstrat în virtutea credinței, că uneltele de muncă ieșite din uz nu trebuie arse. Drept urmare, în podurile caselor bătrânești diferite ustensile sau elemente ale acestuia. Spre regret, de multe ori piese importante ale războiului de țesut, precum sulurile sau alte detalii mai mari au fost utilizate pe post de stâlpi la garduri sau alte construcții în gospodăria țaranului. În aria cercetată a fost atestată credința, care, după părerea noastră, a făcut posibilă perpetuarea în timp a războiului de țesut. Bunăoară, prezentând instalația, o țesătoare din s. Crihana Veche spune că a „închegat-o” din diferite piese adunate de la femeile de prin sat, care le-au oferit cu plăcere, pentru că nici la foc nu le poți da „... nu sî fași focu cu șeea și-i de-a războiului, cî mori greu și mori cu ochii deschiși”².

Încercările repetate ale autoarei de a asambla un război de țesut din diferite detalii, adunate de prin sate, au eșuat. În primul rând, pentru că instalațiile au diferite mărimi fiind confecționate din lemn, de cele mai multe ori piesele sunt foarte fragile (putrede), iar datorită faptului că provin de la instalații diferite, acestea nu pot fi potrivite adecvat. În cadrul cercetărilor de teren au fost depistate și analizate războaie de țesut vechi, care au în ansamblul lor diferite detalii improvizate din obiectele aflate la îndemână. În imaginile din fig. 1 se pot vedea elemente ale războiului de țesut într-o stare deplorabilă. Aceste imperfecțiuni complică procesul de țesere și se răsfrâng asupra calității țesăturii. Cu părere de rău, păstrate în aceste forme și condiții, instalațiile de țesut nu suscită interesul generațiilor tinere, ceea ce va duce la dispariția totală a acestora.

Am documentat războaiele de țesut și piesele rămase din vechile instalații în mai multe localități cu tradiții în domeniu, din sudul Republicii: Crihana Veche, Manta, Brânza, Vulcănești. Problemele semnalate mai sus au determinat scopul cercetării de a reconstitui și reasambla un război de țesut de tip orizontal specific canonului popular, ținând cont de recomandările informatorilor (țesătoare, meșteri care au confecționat unele instalații sau elemente ale războiului de țesut), precum și de contribuțiile teoretice de specialitate anterioare³. Pe parcursul cercetării s-a reușit colecționarea

Fig. 1. Războaie de țesut descoperite în s. Crihana Veche, raionul Cahul

diferitor detalii ale războiului de țesut de tip orizontal, care au fost analizate din punct de vedere al materialului utilizat, al formei și parametrilor tehnologici de realizare și asamblare, precum și al gradului de uzură a acestora, pentru a găsi cele mai reușite soluții, ulterior valorificate. Totodată am ținut să evoluăm în cadrul acestei investigații bogăția etnografică, folclorică și tehnologică generată de utilizarea războiului de țesut în cultura tradițională.

2. Scurt istoric

Cele mai vechi mărturii despre instalațiile utilizate la țesut datează încă din Neolitic. Instalațiile arhaice au fost de tip vertical, formate din doi stâlpi uniți prin vergele de lemn transversale⁴. Acestea din urmă, permiteau realizarea diverselor tipuri de țesături, de la cele mai rigide până la cele mai fine. În Antichitate se disting două tipuri de războaie verticale: primul tip are capătul de jos al urzelii prins de o vergea orizontală, iar la cel de-al doilea urzeala era întinsă cu ajutorul unor greutateți⁵. Săpăturile arheologice efectuate în spațiul românesc au scos la iveală diferite greutateți, care erau utilizate la războiul de țesut vertical, pentru a menține urzeala întinsă⁶. S-a constatat că la astfel de instalații se realizau țesături late cu registre decorative complicate. O variantă mai evoluată a acestei instalații este războiul de țesut vertical, care se utilizează în prezent la țesutul covoarelor de dimensiuni mari. Foarte rar, instalații similare au fost atestate de savantul P. Petrescu și în unele zone ale României: „Numai în câteva zone din țară se întrebuițează și un fel de război vertical, rudimentar, alcătuit din două furci (stâlpi puternici) înfipite în pământ și unite la capetele de sus printr-o bârnă orizontală. Felul acesta de război servește însă pentru țesut așa-zisele straie mițoase de lână groasă și lungă, folosite ca acoperământ pe timpul nopții în sezonul rece”⁷.

Treptat, odată cu evoluția țesutului, războiul vertical este înlocuit cu cel orizontal, la care urzeala se înfășura de pe primul sul pe un altul, amplasat paralel la o anumită distanță. Documentele istorice atestă războiul de țesut de tip orizontal în Europa, începând cu secolul al X-lea⁸. În săpăturile de la Garvăn, Dobrogea, efectuate în anul 1958 au fost descoperite diferite fragmente ale instalațiilor de țesut, care confirmă existența războiului de țesut orizontal în spațiul românesc, încă din sec. al XI-lea⁹. Mărturiile călătorilor străini care au trecut prin Moldova în secolele XVII-XIX (Paul de Alep, M. Bandini, I. Axakov) mărturisesc practicarea pe larg a meșteșugurilor de prelucrare a țesăturilor, ceea ce permite să constatăm existența unui număr mare de instalații de țesut și în Evul Mediu târziu¹⁰.

Răspândirea războiului de țesut de tip orizontal în spațiul Pruto-Nistrean este justificată de productivitatea lui înaltă și de posibilitățile tehnologice care au generat un sortiment impresionant de țesături de interior, vestimentare sau cele necesare în activitățile alimentare. În ciuda acestei tradiții multiseculare, în prezent țesutul manual la războiul de țesut orizontal este practicat de puține meșterițe. Ele lucrează în condiții casnice, la instalații foarte vechi, acestea având uneori multe detalii improvizate. Bineînțeles, calitatea stofelor sau a pieselor vestimentare țesute au de suferit atât din punct de vedere calitativ, cât și estetic. S-a redus mult și diversitatea țesăturilor produse.

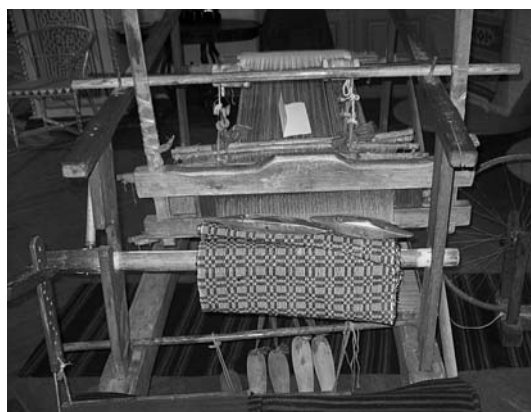
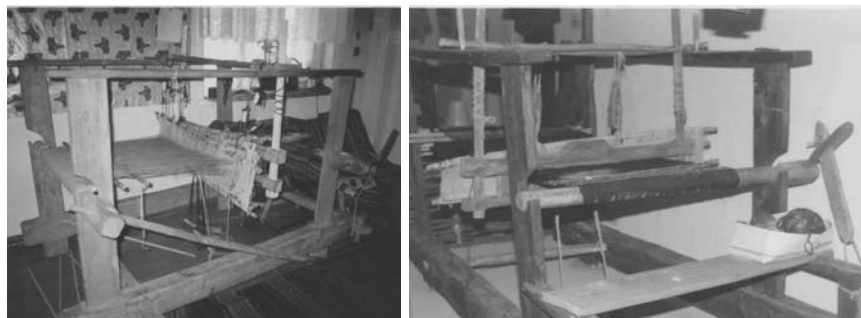

Fig. 2. Instalații de țesut manuale de tip orizontal

(s. Selemet, r-l Cimișlia;
s. Lozova, r-l Strășeni; s. Pitușca,
r-l Călărași)

Pe timpuri, războiul de țesut orizontal se găsea în fiecare casă. De obicei, acesta era instalat în odaia de locuit sau chiar în tindă. Frecvent războiul de țesut înlocuia masa sau alte piese de mobilier, la care se renunța pe timp de iarnă. Locul potrivit pentru instalarea războiului este „*de-a lungu ferestrelor, la lumină*”¹³. O particularitate constructivă specifică războiului de țesut orizontal este faptul că acesta era îngust, astfel se integra organic în interior, fără a ocupa prea mult loc. Datorită frecvenței și permanenței sale, războiul de țesut poate fi considerat o parte componentă a mobilierului țărănesc: „... *toată iarna și până la Paști, stătea războiul în casă*”¹⁴. De culoarea lemnului natural, „îngrijit” și „curat îmbrăcat”, războiul de țesut era o mândrie pentru femeia gospodină¹⁵. Din amintirile bătrânilor aflăm că cele mai vechi războaie de țesut erau deseori decorate cu creștături, decorul era desfășurat pe *vătale*, însă cel mai frumos „decor” era creat de mâna femeii: „... *așa di mult am țesut ci războiu meu stărluce*”¹⁶, adică erau lustruite detaliile de mâna țesătoarei, acesta fiind un motiv de mândrie.

Seara când venea de la munca câmpului, drept dovadă că s-a interesat de „lucrul” de peste zi al femeii, bărbatul își agăța pălăria sau căciula în fofezele războiului, aceasta continuând să țese fără a o înlătura: „*așa țin minte, când mama pune războiul, „tetica” (tata) nu mai pune căciula în cui, dar o agăța în război, și mama țese mai diparti fodelă*”¹⁷. Este cunoscut obiceiul impus de moralitatea tradițională legat de locul strict de amplasare a căciulii, după ce era scoasă de pe cap: „*Ea trebuia pusă doar în cui, sau pe o policioară, chiar la intrarea în casă, de regulă, în tinda casei*”¹⁸. De aici, rezultă oarecum importanța și locul de cinste al războiului de țesut în locuința țaranului, astfel încât într-o perioadă destul de semnificativă de timp, acestuia îi revine funcția demnă de a păstra însemnul „capului casei” (omului gospodar) – căciula. Când femeia se ridica de la războiul de țesut, îl învelea grijuliu cu o pânză albă, să nu se așeze praful pe „natră” și, totodată, să-l ferească de „ochi răi”.

În vederea valorificării artei țesutului și, în general, a meșteșugurilor populare, în Republica Moldova a fost organizată în anul 1973 Asociația Meșteșugurilor Populare Artistice, care mai târziu a fost denumită „Artizana”. În componența acesteia intra și Întreprinderea Experimentală de Producere a Artizanatului „Meșter Faur”, unde erau angajați prin contract la domiciliu meșteșugari din toată Republica, inclusiv țesătoare. La începutul anilor '90 ai sec. al XX-lea, Asociația s-a dezmembrat în întreprinderi mici, care ulterior au falimentat. Un avantaj al acestei experiențe a fost perpetuarea tradițiilor țesutului manual în condiții firești dezvoltării meșteșugului, deși multe probleme tehnologice specifice nu au putut fi soluționate¹¹. Datorită acestei activități au fost făcute unele încercări de a modifica și utilajele la care meșterițele țesau. Astfel, în războiul de țesut manual a fost inserată *spata* metalică, care a fost preluată de la războiul de țesut mecanic. Au fost atașați *scripeți*, realizați din materiale dure, șlefuiți la strunguri speciale, ceea ce facilitează procesul de ridicare și coborâre a *ițelor*. Relevante sunt informațiile privind realizarea unui război de țesut prosoape, de la Gheorghe Casian, originar din s. Lozova, r-l Strășeni¹². Acesta a reușit să modifice și să lărgască *cadrul* războiului, ceea ce permite utilizarea la țesut a multor *ițe*. În rezultat, meșterițele din Lozova au început să țese prosoape în 24 de *ițe*. Cu regret, în prezent nu am descoperit nici o meșteriță care să utilizeze la țesut mai mult de cinci *ițe*.

3. Construcția războiului de țesut orizontal

Pe teritoriul Republicii Moldova instalația de țesut de tip orizontal este desemnată cu termenii *război*, *stative* și mai rar *natră*. În continuare, vom utiliza termenul, *război*, fiind unul răspândit pe larg în limbajul popular, dar și în terminologia de specialitate. Conform DEX-ului, *război* este „mașina de lucru folosită pentru confecționarea țesăturilor din fire textile și unealta casnică de țesut (argea, stative.- din bg., scr. razboj)”¹⁹. Cuvântul *război* este format artificial pe la 1860-’70, prin contaminarea lui *război* cu latinescul *bellum*, desemnând o luptă, bătălie, încăierare, conflict armat²⁰. Întrebând, de ce oare această instalație se numește război? – fără ca să se gândească mult, oamenii răspund: „...de-atâta ci bate ca la război, toată ziua”²¹. Este deci posibil, că anume din acest motiv, instalația de țesut să fi fost desemnată cu termenul război.

Elementele constructive ale războiului de țesut se compun din: 1) *cadru* sau *rama*; 2) *sulul de urzeală* cu dispozitivul de *slobozire*; 3) *sulul de țesătură* cu dispozitivul de frânare; 4) dispozitivul de îndesare a bătăturii; 5) pedale; 6) mecanismul de formare a *rostului*; 7) mecanismul de tensionare în lățime a țesăturii; 8) *suveica* și diferite vergele utilizate la țesut. În unele zone ale țării au fost atestate denumiri diferite, atât ale instalației, cât și ale elementelor războiului de țesut. Acestea au fost sistematizate în tabelul 1, în baza cercetărilor de teren, publicațiilor cu caracter monografic ale satelor și a lucrărilor de specialitate.

Date fiind informațiile prezentate în tabel, devin relevante denumirile părților războiului de țesut care s-au dat prin analogie cu părțile anatomice ale corpului uman: *trup*, *picioare*, *coate*, *tălpigi* etc. Operația de alimentare a războiului cu urzeală este numită în zona de sud a țării a îmbrăca războiul, iar cea care desemnează finisarea lucrului a tăia rostul sau războiul. Zborul ușor al suveicii este asemănat cu gândul omului, de aici expresia: suveica zboară ca gândul. Toate aceste aspecte vin să confirme vechimea instalației în cultura tradițională, importanța lui, precum și atitudinea omului față de războiul de țesut.

După construcție, în Republica Moldova se disting cinci tipuri de războaie orizontale.²² Analiza comparativă a acestora permite să concludem: construcția nu influențează procesul de țesere, dar din punct de vedere al funcționării, la unele instalații se lucrează mai ușor și mai comod, pe când la altele mai dificil.

Războiul de țesut în gospodăria țărănească era realizat de soțul sau feciorul gospodinei, (țesătoarei), dar sub stricta supraveghere a femeii. Deja pe la mijlocul secolului al XX-lea, acesta era meșterit de meșterii lemnari din localitate. Pentru a fi desemnat cu calificativul *bun* războiul de țesut trebuia să fie *greu* și *drept*. Greutatea războiului depinde de specia lemnului utilizat, bunăoară cele mai *bune* erau din nuc, stejar, salcâm. Se mai făceau războaie și din lemn mai ușor, „dar pentru a le îngreala, se legau de ele diferite greutateți, sau chiar se puneau peste „carângi” un chetroi mare” (vezi fig. 1)²³. O „invenție” mai recentă este războiul de țesut manual, realizat integral din fier. Un astfel de război *stative* deține țesătoarea Ludmila Cârpală din s. Lozova: „... stativili meu îi din șer, ni l-o dat o bătrână din sat, ca să fac lucru, ... îi tari bun, îi bun ci-i greu, îi făcut din țevi de metal și-i drept”²⁴. Se mai făceau pe timpuri și stative pentru fete, care erau mai mici și erau destinate „învățăturii”, este și cazul renumitei meșterite

Eufrosinia Livădaru care povestește: „Mai târziu tot el (tata), mi-a meșterit niște stative mici – erau ca niște jucării – ca să pot lucra mai liber și mai ușor. Așa și m-am învățat a țese în toată legea”²⁵. Credem că această experiență merită să fie preluată de instituțiile de învățământ școlar, de a realiza instalații de țesut experimentale destinate instruirii, mai mult de cât atât, în programele școlare deja sunt incluse discipline și module care promovează arta țesutului popular²⁶.

Cadrul războiului de țesut, *trupul* sau *patul*, trebuia să formeze la închegare un patruater exact, cu unghiurile drepte, „altfel eșă cu chisc”, adică „încrușă”²⁷. Atunci când se așează sau îmbracă războiul, corectitudinea asamblării se verifică măsurând cu o frânghie diagonalele patruaterului, care trebuie să fie egale.

Fig. 3. Cadrul războiului de țesut: *pat*, *chișioare*, *stinghii* FOTO (etape ale procesului de elaborare)

Patul războiului se compune din două grinzi sau *lemne* dispuse longitudinal, asamblate prin altele două numite *stinghii* sau *chingi*, perpendiculare din față și spate. De cele mai multe ori, *stinghia* din față servește drept scaun pe care se așează țesătoarea în timpul lucrului. *Cadrul* este sprijinit pe patru *picioare*, *chișioare* puternice: de dinainte și dinapoi, în partea superioară fiind prevăzute cu niște crestături de formă circulară de diametrul *sulului*. La războaiele de țesut mai vechi toate detaliile *cadruului* trebuiau să se desfacă, pentru a se putea strânge în așa fel, încât să ocupe mai puțin loc. Se încheagă elementele acestuia exclusiv prin pene, care se bat ușurel cu un ciocan. Războiul de țesut orizontal mai este o instalație, dimensiunile căreia pot fi modificate, iar faptul că toate piesele sunt separate, constituie un avantaj.

Sulurile războiului de țesut erau unul în partea din față, pe care se înfășoară pânza țesută, și altul din spate, pe care este *învilită* urzeala. La o terminație a sulului este prevăzut un *cap*, în care sunt perforate găuri, care slujesc la montarea *slobozitorului* și *întinzătorului*. Sulul pe care se acumulează țesătura are o dăltuitură transversală pe lungime, prin care va trece țesătura, în cazul când ea se depozitează pe un altul mai subțire. Acesta din urmă se folosește în cazul când țesătoarea are o urzeală mai lungă de 10-15m, dar mai depinde și de grosimea ei. Pe sulul urzelii este atașată cu o sfoară

o vergea, pe care se *încalcă* urzeala și se începe învelitul. Lungimea acesteia, de obicei, corespunde cu dăltuitura sulului dinainte, un factor important este că datorită acesteia este posibil țesutul urzelii aproape până la capăt. Se recomandă ca ambele suluri să fie uniforme după grosime pe întreaga lungime și să nu fie încovoiate, în caz contrar firele urzelii se *bălfază*, adică nu sunt tensionate uniform.

Furcile verticale perechi, numite *coate* sau *stâlpi*, fiind montate în *patul* războiului și unite prin două bare longitudinale, formează un suport în partea superioară a războiului. Pe întreaga lungime a barelor sunt perforate găuri pentru cuiele de lemn, între care vor fi stăpânite vergelele perpendiculare de care se leagă *îțele* și *vătalele*. În ansamblu, părțile laterale simetrice ale războiului de țesut se mai numesc și *carânghi*.

Vătalele care se alcătuiesc din cea de sus și de jos, asamblate și montate la război, suspendate de *furci* prin două vergele verticale sunt numite și *fofeze*. *Fofezele* sunt prevăzute cu caneluri, dispuse pe ambele părți, ce permit reglarea înălțimii *vătalelor*. Pentru a menține *spata*, în *vătale* era scobit un *șanț*, adică o canelură longitudinală. Deoarece pe timpuri aceasta se făcea cu instrumente rudimentare, de multe ori nu era uniformă, iar pentru ca *spata* să fie fixă, femeile o *învăleu*, îi prelucrau (îngroșau) marginile prin însăilarea câtorva staturi de țesătură.

La un război de țesut femeia putea să aibă două sau mai multe perechi de *vătale*. Acest lucru permitea țeserea țesăturilor de diferite lățimi (pentru a modifica lățimea războiului de țesut acest aspect este valabil pentru *suluri*, *îțele* și *stinghiile* perpendiculare). *Vătalele* trebuiau să fie *grelșoare*, să bată bine țesătura. Datorită formei *vătalei* de sus, precum și a elementelor decorative încrustate, acestea sunt cele mai frumoase piese ale războiului de țesut.

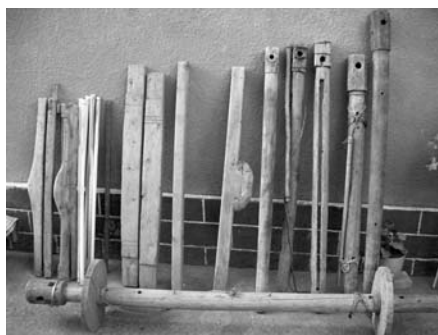

Fig. 4. Detalii ale războiului de țesut: suluri, vătale, stinghii, tâlpigi

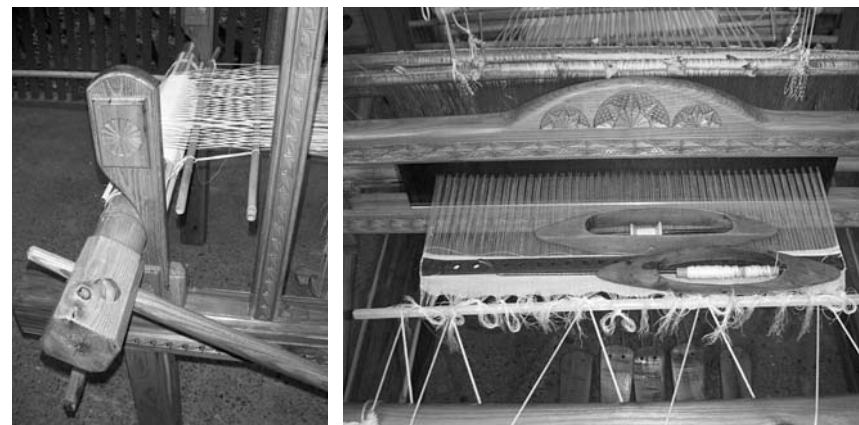

Fig. 5. Slobozitor, vătale, întinzător (cordenci și lopățică).

Mecanismul cel mai mobil al războiului de țesut se compune din *îțele*, *tâlpigi* și *scripeți*. După numărul *îțelor* utilizate la țesut este prevăzut și numărul de *tâlpigi*, pe care se acționează în procesul lucrului. În cercetările de teren s-au descoperit mai multe forme de *tâlpigi*: dreptunghiulară (îngustă și mai lată), ovoidală, trapezoidală. Pentru a identifica modelul cel mai potrivit, s-a analizat și gradul de uzură al acestora. Rezultatele permit să concludem că cea mai reușită formă a *tâlpigului* este aceea care repetă parca forma piciorului, puțin încovoiată, dat fiind faptul că la războiul de țesut se lucrează desculț, „atunci când calci, chișioru trebui să stei ghini, ca și apeși tari, și hii rostu mari și drept”²⁸. Aspectul încovoiat permite acționarea ușoară, fără a se roade, „...așa tălchijii țaneu mai mult”²⁹. *Tâlpigii* războiului de țesut se montau, de obicei, printr-o vergea metalică, care se sprijinea de cadru. Acționarea pe *tâlpigi* contribuie la ridicarea și coborârea *îțelor*, iar acestea asigură formarea *rostului*. Se leagă *tâlpigul* de *îță* prin intermediul *calușilor*, vergele scurte cam de 10 cm în lungime. Datorită acestora, se asigură echilibrul *îței*, iar pe parcursul țesutului, poate fi tensionat sau slobozit *tâlpigul*. În partea superioară *îțele* sunt trecute prin *scripeți*. Se deosebesc mai multe tipuri: „scripeți erau și mai înguști și mai lați”, „cu o roată pintru pânză și cu două pintru ozor”³⁰. Tipul *scripeților* depinde de numărul de *îțele* care participă la țesut. Inițial, aceștia erau din lemn, atât suportul, cât și rotilele, iar mai târziu rotilele din lemn au fost înlocuite cu cele din metal.

Îțele sunt singurul element al războiului de țesut confecționat exclusiv de femeie „ori de față înainte de a se mărita, ori de o vădană, cari i-o murit omu, că cică dacă faci *îțele* când ești măritată, îți moare bărbatu, ... da asta spuneu babilii”³¹. Se pare că dintre toate ustensilele utilizate în cadrul industriei textile țărănești, numai *îțele* și *râșchitoriul*³² erau confecționate de femeie: „...șini fași rășchitoari, baba-i moari!”³³. Ținând cont de faptul că procesul de confecționare a *îțelor* este o operație premergătoare năvăditului, vom menționa doar atât că acestea erau compuse din vergele, numite și *fuscei*, pe care erau montați *cocleți*, intercalați între ei în procesul de realizare. În ansamblul războiului de

țesut se mai includ: suveici, tindechi, speteze și diverse vergele, care contribuie la procesul de țesere. Acestea din urmă se transmiteau din generație în generație, prin zestrea fetelor. În cadrul reconstrucției noastre, ustensilele menționate au fost colecționate de la diferite meșterițe. Nefiind confecționate de noi, nu ne vom opri la descrierea lor.

4. Concluzii

Generalizând, putem afirma că tehnicile și instrumentarul întrebuințate în operațiile de prelucrare ale produselor de industrie casnică textilă se caracterizează printr-o mare vechime, simplitate și, totodată, ingeniozitate. Cu părere de rău, odată cu trecerea timpului s-a constatat o degradare semnificativă a acestora. Preocuparea față de instalațiile de țesut vine să completeze unele segmente deja pierdute în negura vremurilor, iar aceasta va contribui cu siguranță la perpetuarea meșteșugurilor textile.

În baza informațiilor și recomandărilor acumulate în cercetările de teren, s-a reconstituit și reasamblat un război de țesut manual, care corespunde canonului tradițional, precum și facilitează din punct de vedere funcțional procesul tehnologic. Experimentarea nemijlocită a acestuia a permis evidențierea anumitor avantaje. În primul rând, războiul realizat din lemn de salcâm, nuc și cireș este suficient de greu, ceea ce asigură o bună stabilitate a acestuia în timpul lucrului. Precizia cu care s-au realizat detaliile războiului de țesut permite asamblarea rapidă și ușoară a întregii instalații. În ansamblu, instalația conține toate ustensilele necesare procesului de țesere, fără a fi nevoie de improvizații. S-a ținut cont și de aspectul estetic al războiului de țesut, ceea ce este foarte important, pentru a se încadra armonios în interiorul modern.

Considerăm important ca procesul de valorificare a elementelor de cultură tradițio-

Fig. 6. Război de țesut manual realizat în baza instalațiilor de țesut populare de tip orizontal³⁴

nală să nu diminueze din valoarea și simțul artistic specific geniului popular. Aceste sentimente artistice sunt înverdate de rarele, dar frumoasele rămășițe ale artei strămoșilor noștri. Este corect ca procesul de valorificare a formelor de cultură tradițională să pornească de la studiul amănunțit al elementelor populare, căci numai astfel va fi păstrat caracterul propriu și național.

Note și referințe bibliografice

¹ MEHEDINȚI Simeon. – **Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale**. Ediția a doua, București, 1930. – P. 28.

² Inf. CAVRUC Eudochia, n. 1941, s. Crihana Veche, raionul Cahul, înr. 2009.

³ ПОСТОЛАКИ Е.А. – **Молдавское народное ткачество (XIX начало XX в.)**. Кишинев, Изд-во „Штиинца”, 1987; ЗЕЛЕНЧУК В.С., ПОСТОЛАКИ Е.А. – *Народное ткачество // Молдаване*. Кишинев, 1977. – С. 191-200; ПОСТОЛАКИ Е.А. – *Орудия народного ткачества у молдаван в XIX - начале XX в. // Известия АН МССР*. №3, Кишинев, „Штиинца”, 1981. – С. 57-64.

⁴ NANU Adina. – **Artă, Stil, Costum**. București, Editura „NOI Media Print”, 2007. – P. 23.

⁵ HARRIS Jennifer. – **5000 years of Textiles**. British Museum Press in association with The Whitworth Art Gallery and The Victoria and Albert Museum, 2006. – P. 16-18.

⁶ МАРКЕВИЧ В. И. – **Поздне-трипольские племена северной Молдавии**. Кишинев, Изд-во „Штиинца”, 1981. – С. 50.

⁷ PETRESCU P., STAHL P. – **Scoarțe românești**. București, Editura „Meridiane”, 1966. – P. 10.

⁸ IONESCU-MUSCEL I. – **Tratat de țesătorie**. București, 1948. – P. 229 (citat după OLTEANU Ș., ȘERBAN C. – **Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu**. Editura Republicii Socialiste Române, 1969. – P. 33.

⁹ MARINESCU Marina – **Arta populară românească, Tesături decorative**. Cluj-Napoca, Editura „Dacia”, 1975. – P. 33.

¹⁰ **Călători străini despre Țările Române**. Volumul VI. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.

¹¹ BĂLTEANU Ion – **Țesutul decorativ în creația meșterilor populari contemporani // Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științe ale Naturii și Muzeologie**. Serie nouă. Chișinău, 2006. – P. 73.

¹² VOROBIOVA I. – **Renașterea unui vechi meșteșug // Moldova Socialistă**, 18 mai 1983. – P. 4.

¹³ Inf. RĂILEAN Vasilisa, n.1932, s. Crihana Veche, raionul Cahul. Înr. 2009.

¹⁴ Inf. CARTOFEANU Elena, n. 1941, s. Manta, raionul Cahul. Înr. 2009.

¹⁵ Inf. CIOBANU Lidia, n.1955, s. Brânza, raionul Cahul. Înr. 2008.

¹⁶ Inf. LUPU Anastasia, n.1936, s. Manta, raionul Cahul. Înr. 2009.

¹⁷ Inf. GÂSCA Cheorghe, n.1951, s. Manta, raionul Cahul. Înr. 2009.

¹⁸ BUZILĂ Varvara. – **După cap - și căciulă. Căciula de cârlan în strategiile identitare // Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științe ale Naturii și Muzeologie**. Serie nouă, Chișinău, 2008. – P. 32.

¹⁹ **Dicționar Explicativ al Limbii Române**. Ediția a doua. Editura „Univers Enciclopedic”. – P. 894.

²⁰ CIORĂNESCU Alexandru. – **Dicționarul Etimologic al Limbii Române**. București,

Editura SAECULUMO I.O., 2002. – P. 656.

²¹ CIOBANU Ilie, n. 1956, s. Brânza, raionul Cahul. În: 2009.

²² ПОСТОЛАКИЕ.А. – **Молдавское ...**, *Op. cit.* La p. 59 autoarea prezintă schematic cinci tipuri de războaie de țesut orizontale, atestate pe teritoriul țării.

²³ Inf. LUPU Anastasia, n. 1936, s. Manta, raionul Cahul. În: 2009.

²⁴ Inf. CĂRPALĂ Ludmila, n. 1974, s. Lozova, raionul Strășeni. În: 2010.

²⁵ **Graul mânilor măiestre**. Culegere de publicistică (Alcăt. C. Mardare.). Chișinău, Editura „Cartea Moldovenească”, 1983. – P. 22.

²⁶ COLAC T., GĂSCĂ A., POSTERNAC Gr., POSTOLACHI E., SURCOV E. – **Educație tehnologică**. Manual pentru clasele a VII-a și a VIII-a. Chișinău, Editura „Litera”, 2007. – P.36-47.

²⁷ Inf. LUPU Anastasia, n. 1936, s. Manta, raionul Cahul. În: 2009.

²⁸ Inf. CAVRUC Eudochia, n. 1941, s. Crihana Veche, raionul Cahul. În: 2009.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Inf. RĂILEAN Vasilisa, n. 1932, s. Crihana Veche, raionul Cahul. În: 2009.

³¹ Inf. CAVRUC Eudochia, n. 1941, s. Crihana Veche, raionul Cahul. În: 2009, obiceiuri similare legate de confecționarea ițelor au fost atestate în mai multe zone ale țării. A se vedea: CIOCANU Maria. – *Obiceiuri și credințe legate de meșteșugul torsului și al țesutului // Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științe ale Naturii și Muzeologie*. Serie nouă, Chișinău, 2008. – P. 70-84.

³² Rășchitorul este unealta de măsurare a firelor toarse. A se vedea: POSTOLACHI Elena. – *Sisteme de calcul și de programare folosite în confecționarea țesăturilor // Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științe ale Naturii și Muzeologie*. Serie nouă, Chișinău, 2008. – P. 60.

³³ Inf. GĂSCĂ Cheorghie, n. 1951, s. Manta, raionul Cahul. În: 2009.

³⁴ Războiul de țesut prezentat în imagini, a fost realizat în atelierul de lemnărie a dlui Găscă Gh. din s. Manta, r-l Cahul, cu contribuția personală a acestuia după recomandările autoarei.

TECHNICAL HORIZONTAL INSTALLATIONS FOR WEAVING IN THE SOUTH OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract

The horizontal loom used in peasant's households is considered one of the most evaluated technical installations due to its possibilities. Many generations of weavers and craftsmen have contributed to its development. During the last three decades these popular instruments have passed to the passive culture. I considered seasonable to study the diversity of looms which were used in the villages from the South of the Republic, in order to observe their technical and artistic development. After the research of the tradition of these installations it was reconstituted a loom in a studio, and were experienced its technical possibilities.

Lector superior, Catedra Design Vestimentar,
Facultatea Industrie Ușoară,
Universitatea Tehnică a Moldovei

EXTRAGEREA ȘI COMERCIALIZAREA SĂRII DE BUCĂTĂRIE ÎN ȚARA MOLDOVEI (sec. XV-XVIII)

Nicolae DUDNICENCO

Rezumat

Articolul se referă la unele aspecte ale extragerii și comercializării sării în Țara Moldovei în sec. XV-XVIII. Autorul examinează evoluția celor mai importante centre de extragere a sării în Țara Moldovei – Troțuș și Ocna, atragându-se atenția și asupra sistemului de organizare a acestor saline. Pentru a facilita înțelegerea acestei tematici au fost abordate și fapte de cultură ce relevă importanța sării.

I. Introducere

Unul dintre cele mai importante produse alimentare, care a jucat un rol arhi-important în istoria omenirii, este sarea. Acest produs a avut un rol considerabil și în viața locuitorilor din Țările Române. Cu toate acestea organizarea extragerii și comercializarea sării constituie un subiect mai puțin explorat de cercetători. De aceea ne-am propus drept scop să analizăm unele aspecte ale evoluției extragerii și comercializării sării în Țara Moldovei pe parcursul sec. XV-XVIII.

Evoluția extragerii sării pe parcursul Evului Mediu în Țările Românești a constituit subiectul cercetărilor unor savanți ca A. Râșcoveanu Apostolide¹, Ș. Olteanu², D. Vitcu³, D. Gheorghie⁴, P. Cocârlă⁵, Gh. Gabriel⁶, C. Tamaș⁷, D. Ciobanu⁸.

Inițial mă voi referi la importanța sării pentru omenire și caracteristicile ei. Sarea comună (NaCl – clorură de sodiu) ori sarea de masă sau de bucătărie, cum i se zice în vorbirea curentă⁹, este unul din produsele finite ce se găsec în natură¹⁰. Deși natura este bogată în cele mai diferite săruri, nici una dintre ele nu poate fi întrebuințată la prepararea bucatelor în locul celei de bucătărie¹¹. Se știe că în situația „de pierdere a sării (prin transpirație abundentă, diaree etc.) organismul își pierde vigoarea, iar la o diminuare mai serioasă a cantității de sare organismul moare”¹². Ea se folosește atât sub formă solidă, ca sare gemă, cât și lichidă – în soluție apoasă¹³. Din momentul conștientizării importanței ei pentru organismul uman, oamenii au căutat sarea și s-au străduit s-o obțină – din apa mărilor, oceanelor, izvoarelor și lacurilor sărate, din zăcăminte de la suprafață sau din scoarța solidă a Pământului. Iar cei ce n-au avut-o în țara lor au căutat să și-o asigure prin comerț sau războaie¹⁴. Cu cât popoarele deveneau mai dezvoltate din punct de vedere cultural, cu atât ele extrăgeau și întrebuințau mai multă sare în diverse scopuri¹⁵.

Despre conștientizarea importanței sării a scris și cercetătorul american Waverley Root. El nota că au existat „două revoluții gastronomice” care au avut loc pe diferite trepte istorice. Prima mare transformare a constat în folosirea focului pentru a frige sau a fierbe mâncarea. Inițial, sursa de sare a omului o formau animalele omorâte de el, animale care la rândul lor consumau din blocurile de sare găsite în natură. Prin frigerea cărnii într-o țepușă deasupra jăratecului sau prin coacerea ei într-o groapă